

Vergaderjaar 2020–2021

35 624

Initiatiefnota van het Stoffer over «Dwang tegen vrouwen rond liefde, lijf en leven: maatregelen tegen internationale misstanden inzake draagmoederschap en abortus»

Nr. 2

INITIATIEFNOTA

1. Inleiding

Vrouwen zijn vaak kwetsbaar (...) maar spelen ook een belangrijke rol in bescherming, hulpverlening en het behouden van cohesie in gezin en samenleving

~ Beleidsnota «Investeren in Perspectief»¹

Het Nederlandse ontwikkelings- en buitenlandbeleid stelt vrouwen en meisjes centraal. Hun positie versterken wordt een «dwarsdoorsnijdend doel» en «rode draad» in het BHOS-beleid genoemd.² Concreet zijn in het kader van Seksuele en Reproductieve Gezondheid en Rechten (SRGR) vier doelen geformuleerd: 1) vergroten deelname van vrouwen aan besluitvorming en vrouwelijk leiderschap; 2) economische «empowerment» en verbetering van het economische klimaat voor vrouwen; 3) preventie en uitbanning van geweld tegen vrouwen en meisjes; en 4) versterking van de rol van vrouwen in conflictpreventie en vredesprocessen, en bescherming in conflictsituaties.³

Binnen het SRGR-beleid, en met name de derde doelstelling, is er volgens de initiatiefnemer meer aandacht nodig en mogelijk voor het tegengaan van schrijnende misstanden inzake draagmoederschap en abortus, zoals in het geval van «babyfabrieken».⁴ Momenteel wordt veel nadruk gelegd op zelfbeschikking. Dat wil zeggen, op keuzevrijheid en rechten in relatie tot seksualiteit en voortplanting. Zo wordt met het oog op economische zelfredzaamheid ingezet op betere toegang tot anticonceptie. Het beleid gaat zo ver als het stimuleren van toegang tot informatie en middelen ten

¹ Beleidsnota BHOS: «Investeren in Perspectief – Goed voor de Wereld, Goed voor Nederland», 18 mei 2018, p. 48. Online toegankelijk via <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/05/18/kamerbrief-over-beleidsnota-bhos-investeren-in-perspectief-goed-voor-de-wereld-goed-voor-nederland>.

² Idem, p. 8, 9, 26

³ Idem, p. 26. Zie ook beleidsartikel 3 «sociale vooruitgang» in de begroting BH-OS 2021, 35 570 XVII, nr. 2.

⁴ <https://nos.nl/artikel/2304210-negentien-vrouwen-bevrijd-uit-nigeriaanse-babyfabrieken-in-lagos.html>.

behoefte van (veilige) abortus.⁵ Elders wordt de nadruk gelegd op rechten van sekswerkers die gestigmatiseerd zouden worden. Dit verdient nuancering. Naast terechte zorgen rondom de veiligheid en gezondheid van sekswerkers bestaan er volgens de initiatiefnemer ook legitieme ethische en morele bezwaren tegen prostitutie.

De initiatiefnemer waardeert de kabinetsinzet voor «vrijheid» in de betekenis van het vrij zijn van dwang en geweld en de mogelijkheid hebben om «het goede te zoeken» voor zichzelf en de naaste. Tegelijk is de initiatiefnemer van mening dat «vrijheid» altijd ingebed dient te zijn in «verantwoordelijkheid». Het nemen van verantwoordelijkheid houdt onder meer in dat men rekening houdt met de consequenties van (seksuele) keuzes en gedragingen voor het lichaam en de gezondheid van zichzelf en de partner. Of dat men er rekenschap van geeft dat een abortus het leven van een ongeborn kind beëindigt. Mensen maken in beginsel altijd keuzes binnen een breder sociaal en maatschappelijk verband. In die zin is vrijheid waarbij keuzes louter het eigen leven beïnvloeden, een illusie.

Deze initiatiefnota gaat in op het belang van *verantwoorde vrijheid en bescherming* daar waar sprake is van dwang tegen vrouwen en meisjes en/of waar het (ongeboren) leven in het geding is. Daarmee sluit deze nota voornamelijk aan bij de voornoemde SRGR-beleidsdoelen 3 en 4.⁶ Hoofdfocus is daarbij de *dwang* tegen vrouwen en meisjes op het vlak van voortplanting en seksualiteit. Daarbinnen staan twee vormen of dimensies van misstanden centraal: a) gedwongen (commercieel) draagmoederschap, en b) dwang rond abortus. Deze initiatiefnota bestaat uit een analyse van deze fenomenen, een duiding van het problematische – of illegale – karakter ervan, en een beoordeling van hoe en door wie deze misstanden dienen te worden tegengegaan. Dit alles mondt uit in een twaalfal concrete beslispunten ofwel aanbevelingen richting het kabinet.

Directe aanleiding voor de initiatiefnota zijn de vele en bijzonder schrijnende misstanden op genoemde terreinen die door de initiatiefnemer reeds tijdens diverse Kamerdebatten zijn benoemd. Zo pleitte de initiatiefnemer voor goede moeder- en kindzorg als «sociale vooruitgang» en voor het bestrijden van misstanden in «babyfabrieken» als prioriteit binnen het SRGR-beleid.⁷ Ook werd het amendement-Stoffer ingediend om binnen het SDG 5-fonds 5 miljoen euro vrij te maken voor genoemde doelen.⁸ In reactie hierop benadrukte de Minister voor BHOS het belang van onder meer goede voorlichting over alternatieven voor abortus: «*Binnen de tender wordt er juist gekeken naar alles wat moeder, en*

⁵ Idem, p. 34–35

⁶ Deze initiatiefnota sluit hiermee tevens expliciet aan bij het beleidsdoel van «Het voorkomen en bestraffen van (seksueel) geweld, kinderprostitutie en misbruik in de seksindustrie, en het tegengaan van discriminerende praktijken zoals gendercide en kindhuwelijken,» zie p. 35 van de nota «Investeren in Perspectief». Ook is deze initiatiefnota qua focus op de rechten en gezondheid van vrouwen in lijn met de initiatiefnota van het lid Ploumen over de noodzaak van gendersensitieve zorg: ongelijke behandeling = betere zorg (35 560, nr. 2)

⁷ Citaat van de initiatiefnemer: «*Laten wij daarom ook binnen het ontwikkelingsbeleid om aanstaande ouders heen gaan staan met praktische, financiële en medische zorg en steun. Wil de Minister hiervoor ook extra aandacht en budget vrijmaken?*» Vervolgens, inzake commerciële eiceldonatie vanuit ontwikkelingslanden en het bestaan van «babyfabrieken» in bijvoorbeeld de Nigeriaanse stad Lagos: «*Mijn vraag is of de Minister binnen het SRGR-beleid het tegengaan van deze misstanden op nummer één zet?*» Zie Behandeling van het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (XVII) voor het jaar 2020 (35 300 XVII). Tweede Kamer, 28e vergadering, dinsdag 26 november 2019.

⁸ Kamerstuk 35 300 XVII, nr. 20. Het amendement werd om technische redenen ontraden en werd verworpen.

mogelijkerwijs het kind, het ongebooren kind, ten goede kan komen».⁹ Aan deze goede zaak beoogt de initiatiefnemer een concrete impuls te geven. In de hoop dat deze nota bijdraagt aan het «empoweren» van vrouwen en meisjes en het «tackelen» van wat hen bedreigt.

2. Dwang rond draagmoederschap

*Kan een vrouw haar zuigeling vergeten,
zich niet ontfemen over het kind van haar schoot?*
~ Jesaja 49:15

*Een rechtvaardige gaat zijn weg in oprechtheid,
welzalig zijn zijn kinderen na hem*
~ Spreuken 20:7

(a) het fenomeen

Het vader- of moederschap is een geschenk en geen vanzelfsprekendheid. Het is ook een grote verantwoordelijkheid. Zo kan aan de term «moederliefde» de gelaagde betekenis worden toegedicht van het «zorgen» voor de kinderen, hen «opvoeden», hen «liefdevol omarmen», «in hun behoeften voorzien», en zelfs «met hen op een tedere manier bevriend raken».¹⁰ Ieder kind is namelijk een uniek wezen. Het vader- of moederschap is dus onlosmakelijk verbonden met kind-van-zijn, en veronderstelt een duurzame relatie van (wederzijdse) liefde en zorg.

Hoewel deze initiatiefnota ingaat op dwang tegen (toekomstige) moeders rondom abortus en draagmoederschap, kan deze thematiek nooit los gezien worden van verantwoord vaderschap. Juist wanneer vaders liefdevol present zijn, en hun echtgenote en/of dochter(s) beschermen – en zo een afspiegeling vormen van de rechtvaardige barmhartigheid van de hemelse Vader¹¹ – kan dwang en geweld tegen vrouwen en meisjes voorkomen en bestreden worden.

Als een vrouw zwanger worden en een kind baart, maar druk of dwang ervaart om het daarna af te staan, is er sprake van fundamenteel onrecht. Het rapport «*Kind en ouders in de 21ste eeuw*» van de Staatscommissie Herijking Ouderschap benoemt ook in algemene zin diverse principiële en juridische haken en ogen aan (commercieel) draagmoederschap.¹² In Nederland is het bevorderen van commercieel draagmoederschap dan ook bij wet verboden.¹³

⁹ Citaat Minister Kaag (BH-OS) tijdens de voortzetting van de behandeling van het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (XVII) voor het jaar 2020 (35 300 XVII). Tweede Kamer, 30^e vergadering, donderdag 28 november 2019.

¹⁰ Zie bijvoorbeeld het Bijbelboek Titus (2:3-5) waar het Griekse woord *phileoteknos* wordt gebruikt als uitdrukking voor «moederliefde» in deze verschillende betekenissen.

¹¹ Zie Psalmen 103:13: «Zoals een vader zich ontfemt over zijn kinderen, zo ontfemt de HEERE Zich over wie Hem vrezen.»

¹² In algemene zin roept draagmoederschap ethische vragen op over het belang van het kind en de positie van de draagmoeder. Zie het rapport van de Staatscommissie Herijking Ouderschap, 7 december 2016, «*Kind en ouders in de 21ste eeuw*», p. 94 en 129. Online toegankelijk via <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2016/12/07/rapport-van-de-staatscommissie-herijking-ouderschap-kind-en-ouders-in-de-21ste-eeuw>.

¹³ Idem, p. 276. Zie tevens <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/draagmoeder/draagmoederschap-wat-mag-en-wat-mag-niet>. Ook landen als Frankrijk, Duitsland, Italië en Spanje verbieden draagmoederschap in alle vormen, zie <https://www.bbc.com/news/world-28679020>.

Landen als India, Nepal, Thailand, Mexico en Cambodja hebben inmiddels enige maatregelen genomen om te voorkomen dat buitenlanders burgers inhuren als draagmoeder. Dat is geen overbodige luxe: alleen al in India was de commerciële draagmoederindustrie 10 jaar geleden volgens schattingen «goed» voor een omzet van minimaal 1,7 miljard euro.¹⁴ Veel andere landen missen echter een verbod op commercieel draagmoederschap, al dan niet binnen een internationaal netwerk.¹⁵ De wet- en regelgeving inzake draagmoederschap loopt dus per land sterk uiteen.¹⁶ Tevens ontbreekt een helder internationaalrechtelijk kader.¹⁷ En waar kaders ontbreken, groeit het risico op misstanden.

De Staatscommissie Herijking Ouderschap formuleert een aantal waardevolle uitgangspunten rondom het thema van (commercieel) draagmoederschap:¹⁸

- als het al wettig is toegestaan, moet draagmoederschap vrijwillig zijn;
- wanneer dit niet het geval is, gaat het wellicht om mensenhandel, met als belangrijke indicaties de financiële- en gezondheidsrisico's voor de draagmoeder;
- een kind is geen handelswaar, en het onderscheid tussen commercieel draagmoederschap en verkoop van kinderen is onduidelijk;
- internationaal draagmoederschap is potentieel problematisch met het oog op bijvoorbeeld de identiteitsontwikkeling of het risico op staatloosheid van het kind.

Op basis van deze noties gaat deze initiatiefnota in op dwang rond draagmoederschap, vanuit de overtuiging dat dit fenomeen fundamenteel strijdig is met de belangen van (draag)moeder en kind.¹⁹ Zoals treffend verwoord in een opiniërend stuk in *The Week*: «*Commercial surrogacy exploits women, and treats children as market commodities. (...) The female body is both beautiful and remarkable in many ways. But women are people, not just vessels of flesh. If we truly want to make this understood, we should stop permitting the wealthy to rent the wombs of the poor*».²⁰ Het gaat, inderdaad, om uitbuiting *pur sang*.

¹⁴ <https://www.trouw.nl/nieuws/draagmoederschap-is-al-een-miljardenbusiness~b17c88e3/?referer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>.

¹⁵ <https://fiom.nl/kenniscollectie/draagmoederschap/artikelen/commercieel-draagmoederschap-buitenland>.

¹⁶ Europees parlement, mei 2013, «*A Comparative Study on the Regime of Surrogacy in EU Member States*», p. 24–25. Online toegankelijk via [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL-JURI_ET\(2013\)474403](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL-JURI_ET(2013)474403). Zie ook «Handboek over het Europese recht inzake de rechten van het kind», Raad van Europa, 2015, online toegankelijk via https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_rights_child_NLD.pdf.

¹⁷ Rapport «Kind en ouders in de 21ste eeuw», p. 129–131.

¹⁸ Idem, p. 127, 129–131, 262–263, 279–280.

¹⁹ Redenen: a) het onderscheid tussen commercieel draagmoederschap en verkoop van kinderen is onduidelijk; b) de draagmoeder loopt medische- en gezondheidsrisico's; en c) het kind loopt risico's inzake de persoonlijke ontwikkeling, staatsloosheid, etc. Zie onder meer de ECPM Policy Paper «*Altruistic Surrogacy – Why to oppose empathetic gestures?*», Teuta Vodo, januari 2016; «Surrogacy: Why the world needs rules for «selling» babies», Claire Fenton-Glynn, University of Cambridge, 26 april 2019, <https://www.bbc.com/news/health-47826356>; «The dangerous effects of surrogacy: how Big Fertility exploits poor women», Zac Alstin, 16 november 2018, <https://mercatornet.com/the-dangerous-effects-of-surrogacy-how-big-fertility-exploits-poor-women/23805>; ontwerpresolutie Raad van Europa, 14 mei 2015, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-8-2015-0524_NL.html.

²⁰ Rachel Lu, «Against commercial surrogacy», 17 juni 2019. Online toegankelijk via <https://theweek.com/articles/847302/against-commercial-surrogacy>

(b) internationale misstanden

Tijdens de behandeling van de BHOS-begroting voor 2020 uitte de initiatiefnemer zijn zorgen over commerciële eiceldonatie vanuit ontwikkelingslanden,²¹ en over zogenaamde «babyfabrieken». Hij verzocht de Minister om het bestrijden van de misstanden rondom draagmoederschap een centrale plek te geven binnen het OS- en specifiek het SRGR-beleid. Daartoe is van belang nader inzicht te krijgen in de aard en de omvang van deze misstanden.

Commercieel draagmoederschap, en de misstanden daaromtrent, vormen een omvangrijk en complex fenomeen. Een en ander hangt samen met grote biomedische ontwikkelingen en de globalisering van vraag en aanbod. In de woorden van een promovendus aan Oxford University: «*In this globalised economy, surrogacy has quickly become a lucrative business. The same women who stitch our clothes can now, thanks to biotechnology, also produce our children*».²² De initiatiefnemer is inderdaad van mening dat draagmoederschap onderdeel en gevolg is van de groeiende «medische industrie» die gedijt bij een mengeling van ongelijkheid en biotechnologische ontwikkelingen, en die bovendien profiteert van gebrekkige regulering. Dit vergt grondige nadere doordinking en bezinning.

De ongewenste baby

De casus van de baby Gammy schokte de wereld. Zijn «opdracht-gevende» ouders lieten Gammy, die het downsyndroom bleek te hebben, welbewust achter, terwijl ze zijn niet-invalidie tweelingzus Pipah wel meenamen naar Australië. Een rechtbank concludeerde later dat Gammy niet in de steek was gelaten, hoewel bleek dat de opdracht-gevende vader voorheen veroordeeld was voor zes seksuele misdaden waarbij kinderen betrokken waren. Dit voedde bredere zorgen rondom het welzijn van draagmoederkinderen.

(Eigen vertaling nieuwbericht BBC, 25 april 2019,
<https://www.bbc.com/news/health-47826356>)

Misstanden doen zich voor in vele verschijningsvormen. Om te beginnen doen deze zich voor in landen waar commercieel draagmoederschap bij wet is toegestaan. Zo ontving een Oekraïense draagmoeder in een kliniek in Kiev niet de kwaliteit van zorg die zij mocht verwachten. Een Oekraïense parlamentslid signaleerde dat een verslechterende levensstandaard bijdroeg aan de keuze van vrouwen voor draagmoederschap. Terecht benadrukte zij de noodzaak van betere regulering en scherper toezicht.²³ Het gaat hier om een zorgelijke situatie, maar voor zover bekend was hier geen sprake van druk of dwang.

²¹ <https://www.freya.nl/kinderwens/behandelen-in-het-buitenland/behandelaanbod-buitenland/eiceldonatie-in-het-buitenland/>; <https://eenvandaag.avrotros.nl/item/kinderombudsman-stop-dubieuze-praktijken-met-wensouders/>.

²² <https://www.theguardian.com/science/blog/2017/mar/28/cross-border-surrogacy-exploiting-low-income-women-as-biological-resources>.

²³ <https://www.bbc.com/news/world-europe-42845602>.

Dat laatste komt wel degelijk voor.²⁴ Vrije instemming kan onder meer belemmerd worden door economische uitzichtloosheid, culturele factoren (zoals dwang vanuit familie) of gebrek aan voorlichting en onderwijs die kan leiden tot onvolledig inzicht in medische risico's.²⁵ Een min of meer volledig, kwalitatief en kwantitatief overzicht van de misstanden rond draagmoederschap, is zeer moeilijk te verkrijgen. Wel kunnen misstanden inzichtelijk worden gemaakt aan de hand van een aantal concrete voorbeelden:

- Een rijke Japanse man verwekte bij elf draagmoeders zestien kinderen in Thailand en India.²⁶
- Invalide of «overtollige» draagmoederbaby's worden in de steek gelaten.²⁷
- Baby's kunnen staatloos worden achtergelaten.²⁸
- Er bestaan voorbeelden van «babyfabrieken» in de Thaise hoofdstad Bangkok,²⁹ in Oekraïne,³⁰ en de Nigeriaanse stad Lagos.³¹

In de laatstgenoemde casus, Nigeria, werden negentien vrouwen tussen de 15 en 28 jaar oud gelokt met de belofte van een baan en vervolgens vastgehouden en verkracht om baby's te baren. Die baby's werden vervolgens verkocht: jongetjes voor omgerekend 1.400 euro en meisjes voor 900 euro. Duidelijk is dat hier sprake is of kan zijn van vrijheidsberoving, dwang, lichamelijk en psychisch geweld, en verkoop van- of handel in kinderen. Ook dat laatste is verwerpelijk: «*Baby selling flies in the face of our deeply held convictions that some items are too priceless to ever be bought and sold.*»³²

Hoewel misstanden ook voorkomen in landen waar van (enige) regulering sprake is, is aannemelijk dat ze het meest voorkomen in contexten waar heldere regels ontbreken en waarbij vaak wensouders uit rijkere (Westerse) landen «gebruik maken» van kwetsbare draagmoeders in

²⁴ UNGA-report A/HRC/37/60, 15 januari 2018, «Report of the Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children, including child prostitution, child pornography and other child sexual abuse material». https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/HRC/37/60; Europees parlement, «A Comparative Study on the Regime of Surrogacy in EU Member States», mei 2013, p. 25; Wilkinson, Stephen, «Exploitation in International Paid Surrogacy Arrangements», *Journal of Applied Philosophy*, Vol. 33, nr. 2, May 2016, p. 141: «There is genuine cause for concern about exploitation in international commercial surrogacy arrangements».

²⁵ Europees parlement, «A Comparative Study on the Regime of Surrogacy in EU Member States», mei 2013, p. 22–27. Deonandan, R. (2013) «An introduction to the ethical dimensions of reproductive medical tourism» in «Travelling Well: Essays in Medical Tourism, Institute of Population Health: University of Ottawa», pp.151–177; Wilkinson, Stephen, «Exploitation in International Paid Surrogacy Arrangements», *Journal of Applied Philosophy*, Vol. 33, nr. 2, mei 2016, p. 126.

²⁶ Samantha Hawley, «Japanese man fathers 16th baby via surrogate in Thailand», 9 September 2014, www.abc.net.au/news/2014-09-10/japanese-surrogacy-man-has-another-baby/5732856.

²⁷ www.familycourt.wa.gov.au/_files/Publications/2016FCWA17anon.pdf; www.bionews.org.uk/page_460525.asp; <http://nymag.com/thecut/2015/03/dark-side-of-international-surrogacy.html>; https://www.standaard.be/cnt/dmf20140802_01201766.

²⁸ De ouders van «baby Manji» scheidten tijdens de draagmoederzwangerschap. Haar vader wilde haar opvoeden, maar in India is het niet toegestaan dat alleenstaande mannen een kind adopteren. Zie <https://www.geneticsandsociety.org/biopolitical-times/complications-surrogacy-case-baby-manji>; <https://www.bbc.com/news/health-47826356>; http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/7544430.stm

²⁹ <https://www.bbc.com/news/world-asia-43169974>; <https://www.pri.org/stories/2011-03-18/underworld-upending-asian-baby-farm>; www.scmp.com/week-asia/society/article/2096675/how-asias-surrogate-mothers-became-cross-border-business. Meer informatie over regulering in Thailand van draagmoederschap is te lezen via <https://thethaiger.com/news/national/draft-law-surrogacy-ready-be-submitted-nla-review/32444>.

³⁰ <https://nos.nl/artikel/2334024-een-zaal-vol-oekraïense-draagmoederbaby-s-wacht-op-ouders.html>.

³¹ <https://nos.nl/artikel/2304210-negentien-vrouwen-bevrijd-uit-nigeriaanse-babyfabrieken-in-lagos.html>.

³² Wilkinson (2016), p. 132.

ontwikkelingslanden.³³ Hoe dan ook kan op basis van voorgaande analyse geconcludeerd worden dat het gaat om een reëel en ernstig probleem. Geen enkele vrouw mag welke druk dan ook ervaren om haar lichaam of kind als draagmoeder «verkopen», noch vanwege armoede, noch door criminelen. Dit alles leidt tot de volgende aanbevelingen.

(c) Aanbevelingen

1. Breng de internationale problematiek van dwang en drang rondom draagmoederschap integraal in kaart:
  - a. verzamel kwalitatieve en kwantitatieve data over waar en hoe misstanden plaatsvinden, wie slachtoffers en daders zijn, en welke oorzaken eraan ten grondslag liggen;
  - b. onderzoek de betrokkenheid van Nederlanders bij misstanden, in de hoedanigheid van wensouder, facilitator, netwerker of anderszins, en bevorder dat betrokkenen ter verantwoording worden geroepen;
  - c. breng in kaart hoe Nederland kan bijdragen aan de internationale (juridische) interventies die nodig zijn om misstanden tegen te gaan.
2. Besteed binnen de vier SRGR-doelen ook actief aandacht aan het belang van het stimuleren van een cultuur van verantwoord vaderschap als manier om dwang en geweld tegen vrouwen en meisjes te voorkomen en bestrijden.
3. Doordenk hoe de «globalisering van vraag en aanbod» en biotechnologische ontwikkelingen bijdragen aan onethische en/of illegale handelspraktijken die draaien rond de mogelijkheden die het menselijke lichaam biedt. Niet alleen inzake draagmoederschap, maar ook in algemene zin, draagt de overheid verantwoordelijkheid voor het reguleren van wie opereren volgens het motto «make money first and ask questions later».³⁴
4. Draag in EU- en VN-verband, conform art. 35 van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK), actief bij aan de totstandkoming en/of uitvoering van up-to-date strategieën over het voorkomen van de verkoop van of handel in kinderen in welke vorm dan ook.³⁵
5. Bevorder allereerst binnen de gehele Europese Unie, maar ook internationaal, een verbod op (commercieel) draagmoederschap. Dit is in lijn met de wens van veel kinderrechtenorganisaties. Een kindervens is legitiem, maar aan draagmoederschap kleven ethische bezwaren en te grote risico's voor (draag)moeder en kind.³⁶ Om die reden hebben veel landen maatregelen genomen tegen internationaal draagmoederschap.
6. Bevorder, indien een internationaalrechtelijk verbod buiten bereik blijkt, een internationaalrechtelijk kader voor betere regulering van draagmoederschap, vergelijkbaar met de Haagse Adoptie Conventie, zodat regelgeving in alle betrokken landen consistent is.³⁷ Presenteer

³³ Zie UNGA-report A/HRC/37/60, 15 januari 2018, o.a. paragrafen 14 en 30; <https://mercatornet.com/the-dangerous-effects-of-surrogacy-how-big-fertility-exploits-poor-women/23805/>; Wilkinson (2016), p. 126: »the number of children born through surrogacy in India to UK parents possibly being as high as 1,000 per year».

³⁴ <https://www.theguardian.com/science/blog/2017/mar/28/cross-border-surrogacy-exploiting-low-income-women-as-biological-resources>

³⁵ Zie onder meer <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:r12555&from=RO>

³⁶ «Kind en ouders in de 21ste eeuw», p. 129–131.

³⁷ Idem, p. 457; <https://www.bbc.com/news/world-asia-43169974>, <https://www.bbc.com/news/world-28679020>; <https://www.bbc.com/news/health-47826356>, <https://www.hcch.net/en/projects/legislative-projects/parentage-surrogacy>; Europees parlement, mei 2013, p. 32, 35–36, 198–199.

daartoe in VN-verband concrete (juridische) voorstellen. Zo is het gebrek aan regelgeving over eventuele betalingen aan de draagmoeder niet in het belang van kinderen, en vergroot het de kans op oneigenlijke druk op of uitbuiting van de draagmoeder.

3. Dwang rond abortus

*Want U hebt mijn nieren geschapen,
mij in de schoot van mijn moeder gegeven.
Ik loof U omdat ik ontzagwekkend wonderlijk gemaakt ben*
~ Psalm 139:13-14a

(a) het fenomeen

De ongeboren foetus is een mens in de dop. Vanaf het moment van de conceptie heeft het alles in zich om uit te groeien tot een volwaardige persoonlijkheid. Tot een jongen of meisje, man of vrouw, met handen en voeten, een kloppend hart, en een hoofd dat zich van het eigen bestaan bewust is (of zal zijn). Een christen (h)erkent hierin de hand van de liefdevolle Schepper. Ieder mens is geschapen naar Zijn beeld en daarmee oneindig kostbaar. Tegelijk is een mens in de baarmoeder het toppunt van kwetsbaarheid.

Die kwetsbaarheid maakt dat miljoenen kinderen wereldwijd nooit het levenslicht zien. Zij worden aan de natuurlijke veiligheid van de moederschoot ontrukkt. De initiatiefnemer ziet daarom elke abortus als een tragedie in zichzelf. Als een bloem die nog in de knop «geplukt» wordt. Als een borduurwerk dat nooit «af» komt. Een mens die zijn of haar volle potentie nooit zal mogen bereiken. Sterker nog, die er niet mag zijn. Daarom is «vóór het leven» het centrale speerpunt van de partij waartoe de initiatiefnemer behoort: ieder mens telt.

De initiatiefnemer pleit daarom voor een versterkte kabinetsinzet op goede moeder- en kindzorg binnen het OS- en specifiek het SRGR-beleid in plaats van op «veilige abortus». Laat niet het «recht op abortus» maar het «recht op leven» van een (ongeboren) kind, jongen of meisje, uitgangspunt en doel van het beleid zijn.³⁸ Op dat doel is ook deze initiatiefnota gericht, met daarbij een bijzondere focus op «gendercide» – abortussen op voornamelijk meisjes omwille van hun geslacht – en op abortussen die gepaard gaan met drang of dwang.

Gendercide

In allerlei landen wereldwijd komt «gendercide», oftewel «op genderdiscriminatie gebaseerde sekseselectie», veelvuldig voor. Zeker in Azië is het fenomeen wijdverbreid.³⁹ Denk aan landen als China, India en Vietnam, maar ook aan Azerbeidzjan, Georgië, Armenië en Albanië. Bijna altijd ligt de reden in een voorkeur voor zonen, vaak om economische of culturele redenen. Dit leidt tot abortus, of na de geboorte tot verwaarlozing,

³⁸ Zie rapport Staatscommissie Herijking Ouderschap, p. 35: «Daarnaast kan de vraag worden gesteld in hoeverre het IVRK bescherming biedt aan nog niet geboren kinderen. De preambule van het IVRK onderstreept het belang van bijzondere waarborgen, inclusief passende juridische bijstand, voor kinderen vóór en na de geboorte. Ook artikel 24 lid 2 aanhef en onder d en f IVRK bevat positieve verplichtingen voor de overheid om zorg te dragen voor onder meer passende prenatale gezondheidszorg voor moeders en hulp bij gezinsplanning.»

³⁹ Zie het rapport «Preventing gender-based seks selection – An interagency statement OHCHR, UNFPA, UNICEF, UN Women and WHO», 2011, online toegankelijk via https://www.who.int/reproductivehealth/publications/gender_rights/9789241501460/en/

verlating, uithongering of zelfs moord.⁴⁰ In 2016 stelde ALDE-Europarlementariër Vautmans urgente vragen over «*tientallen miljoenen ouders [wereldwijd die] de afgelopen decennia ervoor kozen een selectieve abortus op basis van geslacht uit te voeren, of pasgeboren meisjes te doden of achter te laten*».⁴¹ In antwoord hierop sprak Eurocommissaris Mimica van «*een symptoom van wijdverbreide sociale, culturele, politieke en economische onrechtvaardigheid jegens meisjes en vrouwen*».⁴²

Het fenomeen van gendercide staat op gespannen voet met de vele Europese en internationale afspraken die geweld omwille van het geslacht verbieden.⁴³ Denk aan a) artikel 19 van het EU Werkingsverdrag; b) artikel 23 van het Handvest van Fundamentele Rechten van de EU; c) de VN Conventie van 18 december 1979 over de Eliminatie van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen (CEDAW); d) de Beijing Verklaring en Platform voor Actie zoals aangenomen tijdens de 4^e wereldconferentie voor Vrouwen (1995) en resoluties uit 2000, 2005 (Beijing + 10) en 2015 (Beijing + 15); en e) het gezamenlijke statement uit 2011 van de OHCHR, UNFPA, UNICEF, UN Women en de WHO inzake de preventie van op genderdiscriminatie gebaseerde sekseselectie. Op basis van dergelijke afspraken benadrukte het Europees parlement dat gendercide een misdaad en ernstige mensenrechtenschending is, en dat alle overheden de plicht hebben dit onrecht tegen te gaan.⁴⁴

«Je bent een varken»: belaagd door overheidsbeambten

Toen een Chinese moeder zwanger werd van haar tweede kind, een jongen, moest zij en haar man veel geld betalen voor «geboortepermissie» en registratie. Toen het echtpaar vervolgens niet wilde beloven dat ze geen kinderen meer zouden krijgen, werden ze door overheidsbeambten bedreigd en beledigd. Ook de werkgever van de vader – een staatsbedrijf – zette hen onder druk en verlaagde diens salaris tot het minimumloon.

Toen ze in 2015 opnieuw «in blijde verwachting» waren, volgden weer bezoeken van overheidsbeambten. De moeder werd geduwd en geprikt, en uitgescholden voor varken, waardoor ze flauwviel. Toen ze na bloedingen in het ziekenhuis aankwam, werd ze ijskoud behandeld en werd de toestand van de ongebornen baby niet gecontroleerd. In plaats daarvan werd de vrouw verteld dat ze een operatie zou krijgen om «het overblijfsel van de foetus weg te halen». En zo gebeurde. De ouders weten niet zeker of het kind nog leefde, of dat het ging om een miskraam. Maar ze hadden geen schriftelijk toestemming gegeven voor de ingreep. Beide geloven daarom dat het kind direct of indirect gedood is. Het gezin heeft inmiddels een vluchtelingenstatus gekregen in Nieuw-Zeeland.

~ eigen vertaling bericht Right to Life, 2 februari 2020, <https://righttolife.org.uk/news/mother-given-forced-abortion-in-china-granted-refuge-in-new-zealand-after-harrowing-story/>

⁴⁰ Zie onder meer de Kamerbrief «Inventarisatie betreffende op genderdiscriminatie gebaseerde sekseselectie», 27 september 2016.

⁴¹ Zie https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-8-2016-006239_NL.html

⁴² Zie https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-8-2016-006239-ASW_NL.html

⁴³ Zie https://www.who.int/reproductivehealth/publications/gender_rights/9789241501460/en/, p. 3–4

⁴⁴ Zie <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A7-2013-0245&format=XML&language=EN>

Gedwongen abortus

Terwijl gendercide «leesbaar» is in demografische getallen, is drang of dwang rond abortus moeilijker objectief in kaart te brengen. Zowel bij het ontstaan van een zwangerschap als bij het afbreken ervan kan sprake zijn van dwang of (seksueel) geweld. Dit wordt lang niet altijd openbaar. In veel gevallen kan de vrouw rondlopen met een pijnlijk geheim. Zoals de website van Fiom het verwoordt: «*Bij de verwerking van een abortus, speelt de situatie waarin je je keuze hebt gemaakt een belangrijke rol. (...) Achteraf kan het moeilijk zijn om je te herinneren hoe je tot je besluit bent gekomen*».⁴⁵ Dit maakt het moeilijk om tot «harde» cijfers te komen over drang of dwang op vrouwen om een abortus te ondergaan. Dat betekent echter geenszins dat deze misstanden niet voorkomen in Nederland⁴⁶ of in het buitenland.

In de «*Richtlijn begeleiding van vrouwen die zwangerschapsafbreking overwegen*» wordt expliciet aandacht besteed aan dwang, geweld of misbruik.⁴⁷ Er staat: «*Als er sprake is van geweld om te bereiken dat de vrouw de zwangerschap laat afbreken is er (mogelijk) geen vrijwillig verzoek. In dat geval zou niet zijn voldaan aan een basale voorwaarde voor toelaatbaarheid van de zwangerschapsafbreking*».⁴⁸ De Wet afbreking zwangerschap schrijft voor: «*[...] dat de arts, indien de vrouw van oordeel is dat haar noodsituatie niet op andere wijze kan worden beëindigd, zich ervan vergewist dat de vrouw haar verzoek heeft gedaan en gehandhaafd in vrijwilligheid*».⁴⁹ Ook op Europees en internationaal niveau zijn afspraken gemaakt over het tegengaan van gedwongen abortus.⁵⁰ Desondanks bestaan ook op dit terrein internationaal nog altijd vele misstanden. Denk aan de Kazachse vrouw en anderen in China die gedwongen werden een abortus te ondergaan.⁵¹

(b) internationale misstanden

Gendercide

Misstanden gerelateerd aan (al dan niet gedwongen) abortussen omwille van het geslacht komen wereldwijd voor: in Europa en Azië, maar ook in Noord-Amerika, Afrika en Latijns-Amerika. Een duidelijke indicator is als de geboortecijfer van jongens ten opzichte van meisjes hoger ligt dan de

⁴⁵ <https://fiom.nl/ongewenst-zwanger/abortusverwerking/geweld-dwang>

⁴⁶ Zie bijvoorbeeld schriftelijke vragen (SGP) in 2015: <https://www.openkamer.org/kamervraag/2015Z05592/>; www.dagelijksestandaard.nl/2015/03/moeder-dwang-vriendin-van-zoon-tot-abortus-sgp-eist-opheldering/.

⁴⁷ *Richtlijn begeleiding van vrouwen die een zwangerschapsafbreking overwegen*, p. 18, 40–42

⁴⁸ *Idem*, p. 41–42

⁴⁹ Wet afbreking zwangerschap, artikel 5, lid 2, b: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0003396/2020-03-19>.

⁵⁰ Zie onder meer de OHCHR-website inzake *Sexual and reproductive health and rights*, online toegankelijk via <https://www.ohchr.org/en/issues/women/wrgs/pages/healthrights.aspx>, inclusief een rapport over geweld tegen vrouwen. Zie tevens de *Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence* (2011), online toegankelijk via <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210>. **Article 39 – Forced abortion and forced sterilisation. Parties shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the following intentional conducts are criminalised: a) performing an abortion on a woman without her prior and informed consent; b) performing surgery which has the purpose or effect of terminating a woman's capacity to naturally reproduce without her prior and informed consent or understanding of the procedure.**

⁵¹ <https://www.npr.org/2018/11/14/667699261/one-kazakh-woman-journey-toward-escaping-china-to-kazakhstan>; <https://www.npr.org/2016/02/01/465124337/how-chinas-one-child-policy-led-to-forced-abortions-30-million-bachelors>; <https://www.nytimes.com/2012/06/27/world/asia/chinese-family-in-forced-abortion-case-still-under-pressure.html>

biologisch gangbare ratio van 106 jongens tegenover 102 meisjes.⁵² Voor Nederland geldt dat de bevolking 99 mannen telt op elke 100 vrouwen.⁵³

Een aantal concrete voorbeelden maken inzichtelijk in hoeverre en waarom gendercide plaatsvindt.⁵⁴ In 2011 werden in China 113 jongens geboren tegenover elke 100 meisjes.⁵⁵ In dit land droeg de één-kind-politiek bij aan sekseselectie, hoewel dit officieel verboden is. De overgang naar de tweekinderpolitiek zou een gunstig effect kunnen hebben op de scheve geboortecijfers, maar dat is (nog) niet zeker.⁵⁶ In India werden in 2011 zo'n 112 jongens geboren tegenover 100 meisjes.⁵⁷ Het is een land waar vrouwen veelal een ondergeschikte status hebben. Sekseselectie is verboden in India, maar toch zijn de geboortecijfers scheef.⁵⁸ Het «*Save the Girl Child*» -initiatief van premier Modi kan middels voorlichting en bewustwording bijdragen aan een betere positie van meisjes/vrouwen.⁵⁹ Een derde voorbeeld is Albanië. In deze kandidaat-EU-lidstaat is sekseselectie niet bij wet verboden, en ontbreekt beleid om het probleem te bestrijden.⁶⁰

Gendercide is, in zijn onomkeerbaarheid, een ultieme vorm van discriminatie jegens meisjes: het meisje mag überhaupt niet bestaan. Het kan echter ook gevolgen voor de mentale en fysieke gezondheid van vrouwen. Allereerst als het vrouwelijke geslacht van de ongeboren baby leidt tot grote druk vanuit de naaste omgeving om een abortus te ondergaan. Maar ook wanneer een vrouw het «ongewilde» kind toch ter wereld wil brengen. Wellicht wordt zij gedwongen tot (een) nieuwe zwangerschap(pen) om alsnog een zoon te baren.

Als het ongewenste meisje toch ter wereld komt, kan het slachtoffer worden van ernstige verwaarlozing: «*The neglect of girl children as a result of son preference has been well documented and typically involves biased feeding practices, inadequate clothing during winter, and less and lower-quality health care*». Ook werkt het geweld en mensenhandel in de hand: «*There is evidence of a possible increase in violence against women as the lack of women available for marriage in some areas leads to women from other regions being trafficked to be forcibly married – and of brides being shared among brothers*».⁶¹ Kortom, niet alleen ongeboren meisjes, zwangere vrouwen, moeders en vrouwen in het algemeen zijn slachtoffer van gendercide, maar uiteindelijk ook mannen en de samenleving als geheel.

⁵² Zie <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A7-2013-0245&format=XML&language=EN>

⁵³ <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2018/35/mannen-en-vrouwen-per-leeftijdsgroep>

⁵⁴ Zie https://www.who.int/reproductivehealth/publications/gender_rights/9789241501460/en/, p. 1–2

⁵⁵ Zie <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A7-2013-0245&format=XML&language=EN>

⁵⁶ In 2013 werden voor elke 100 meisjes, 117,6 jongens geboren. Zie <https://www.pop.org/forced-abortions-in-china-continue-despite-two-child-policy/>.

⁵⁷ <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A7-2013-0245&format=XML&language=EN>

⁵⁸ In de periode 2008–2010 werden voor elke 100 meisjes, 110,5 jongens geboren.

⁵⁹ Zie ook de rechtszaak «*Voluntary Health Association of Punjab v. Union of India*», Writ Petition (Civil) No. 349 of 2006, <https://www.globalhealthrights.org/asia/voluntary-health-association-of-punjab-v-union-of-india/>

⁶⁰ In 2015 werden voor elke 100 meisjes, 110 jongens geboren.

⁶¹ Zie https://www.who.int/reproductivehealth/publications/gender_rights/9789241501460/en/, p. 5

«Ik zeg altijd dat het een jongen is»

Dr. Saida Zafar, een 86-jaar oude gynaecoloog in Lahore (Pakistan), maakt een echo bij een zwangere vrouw. Al gauw vraagt de patiënt de vraag die veel zwangere vrouwen in Pakistan achtervolgt: «Is het een jongen?» Maar de vrouw is in verwachting van een meisje. Dr. Zafar zegt dat ze in deze positie een afweging moet maken tussen het recht van de patiënt op de waarheid en haar eigen wens om de vrouwelijke foetus te beschermen tegen abortus vanwege het geslacht. Veel families hebben namelijk liever zoons. Daarom liegt ze vaak. «Ik vertel iedereen, 'Je krijgt een jongen',» zegt Dr. Zafar in het Engels, zodat de patiënt het niet verstaat. Andere artsen in de kliniek staan dagelijks voor dezelfde uitdaging. «Alleen bij het eerste kind zeg ik of het een jongen of meisje is,» zegt Dr. Ain-ul-Ghazala (58), een andere gynaecoloog bij de kliniek.

(Eigen vertaling *The Atlantic*, 19 juni 2012, www.theatlantic.com/international/archive/2012/06/abandoned-aborted-or-left-for-dead-these-are-the-vanishing-girls-of-pakistan/258648/)

Gedwongen abortus

Hoewel harde cijfers moeilijk te bepalen zijn, komt abortus onder drang of dwang – *onvrijwillige* abortus – wereldwijd voor.⁶² De druk op vrouwen om een dochter te laten aborteren, zoals hiervoor beschreven, is slechts één tragisch voorbeeld.

Het *European Institute for Gender Equality* (EIGE) en de *Raad van Europa* besteedden aandacht aan het fenomeen in Europa.⁶³ In het Verenigd Koninkrijk werd een rechtelijke uitspraak die toestond dat een vrouw met een beperking een abortus moest ondergaan, in hoger beroep vernietigd.⁶⁴ In de Verenigde Staten is gedwongen abortus in veel staten bij wet verboden,⁶⁵ maar ervoer volgens de organisatie *Heartbeat International* maar liefst 64% van door hen onderzochte vrouwen een vorm van druk om een abortus te ondergaan.⁶⁶ Toen in China een vrouw gedwongen werd tot het aborteren van haar tweede kind ontstond grote internationale ophef en verontwaardiging.⁶⁷ De Chinese twee-kind-politiek is nog steeds een oorzaak van gedwongen abortussen.⁶⁸ Een rechtbank in India bepaalde dat een mentaal beperkt persoon niet gedwongen kan worden

⁶² Een aantal rechtszaken die aan dit thema raken staan vermeld op de website van *Global Health Rights*, <https://www.globalhealthrights.org/tag/forced-abortion/>. Voor een helder, verkennend artikel over dit fenomeen, zie <https://www.amfar.org/forced-sterilization-and-abortion-a-global-human-rights-problem/>. Zie ook de OHCHR-website <https://www.ohchr.org/en/issues/women/wrgs/pages/healthrights.aspx> en de WHO-website https://www.who.int/health-topics/abortion#tab=tab_1.

⁶³ Zie <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1135> en de *Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence* uit 2011, online toegankelijk via <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210>.

⁶⁴ <https://www.theguardian.com/world/2019/jun/24/catholic-church-hits-out-at-court-over-abortion-ruling>.

⁶⁵ https://www.mlive.com/politics/2012/12/abortion_rick_snyder_michigan.html.

⁶⁶ <https://www.heartbeatinternational.org/forced-abortions-in-america>.

⁶⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/Forced_abortion_of_Feng_Jianmei.

⁶⁸ https://www.nationalrighttolifeneews.org/2016/10/fact-check-no-hillarychina-has-not-stopped-doing-forced-abortions/#.WB_W-vnhCUM/; <https://www.bbc.com/news/magazine-36203572>.

tot abortus.⁶⁹ Ook in landen als Zuid-Afrika komen onvrijwillige abortussen voor.⁷⁰

Uitvoerig nader onderzoek is nodig om misstanden beter in kaart te brengen. Buiten kijf staat dat ook dit fenomeen het ongeboren leven en de mentale en fysieke gezondheid en rechten van vrouwen ondermijnt.

(c) aanbevelingen

7. Investeer meer in het (helpen) aanbieden van alternatieven voor abortus in het algemeen, zoals medische en praktische ondersteuning voor en na de bevalling. Laat niet een «recht op abortus» het uitgangspunt zijn, maar het «recht op leven» van een (ongeboren) kind.⁷¹
8. Beëindig het internationaal mogelijk maken, bijvoorbeeld middels subsidies, van zogenoemde «veilige» abortussen in het kader van het OS-beleid.
9. Lever een nieuwe en samenhangende inspanning, in samenwerking met het maatschappelijk middenveld, om gendercide en gedwongen abortussen wereldwijd tegen te gaan:⁷²
  - a. Vergader meer kennis en statistische gegevens over (de oorzaken van) gendercide en gedwongen abortussen wereldwijd. Creëer een database.
  - b. Bevorder internationale ethische richtlijnen over het «recht op leven».
  - c. Ga actief in dialoog met landen in onder meer Azië en de Kaukasus over het tegengaan van gendercide en (gedwongen) abortus. Deze dialoog kan met name gericht zijn op het bevorderen van waardering voor meisjes, het verlenen van praktische steun, en op het verbieden van (commerciële) partijen die sekseselectie mogelijk maken.
10. Bevorder, ook op EU- en VN-niveau, de totstandkoming en naleving van (inter)nationaal beleid en wetgeving die sekseselectie en onvrijwillige abortus in alle gevallen strafbaar stelt.
11. Maak budget vrij voor Europese- en VN-programma's die bijdragen aan versterking van de aanpak van de voorkeur voor zonen en de vermeende „minderwaardigheid» van meisjes, en aan versterkte capaciteiten op nationaal en regionaal niveau van belanghebbenden om geslachtsselectie aan te pakken.⁷³ Het aborteren en discrimineren van meisjes kan worden tegengegaan middels het stimuleren van een klimaat en cultuur van wederzijds respect tussen mannen en vrouwen inzake seksualiteit, vruchtbaarheid, voortplanting en gezondheid.
12. Subsidieer Nederlandse maatschappelijke organisaties die zich inzetten voor het tegengaan van gendercide, gedwongen abortussen, en geweld tegen vrouwen en meisjes in onder meer Albanië, Armenië en China. Zorg dat het ministerie en ambassades nauw bij deze inspanningen betrokken zijn.

⁶⁹ Zie de zaak *Suchita Srivastava v. Chandigarh Administration* (2009) 14 SCR 989: «the victim's pregnancy cannot be terminated without her consent and proceeding with the same would not have served her «best Interests»», zie <https://www.globalhealthrights.org/asia/suchita-srivastava-v-chandigarh-administration/>

⁷⁰ <https://bhekisisa.org/features/2018-01-18-00-forced-abortions-a-new-frontier-in-the-war-on-womens-bodies/>.

⁷¹ Zie rapport Staatscommissie Herijking Ouderschap, p. 35.

⁷² https://www.who.int/reproductivehealth/publications/gender_rights/9789241501460/en/.

⁷³ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-8-2016-006239-ASW_NL.html.

4. Conclusie

Het tegengaan van discriminatie tegen vrouwen en meisjes is een speerpunt van het Nederlandse OS- en SRGR-beleid. Het huidige beleid echter sterk gericht op seksuele rechten en zogenoemde «veilige abortussen». Te weinig aandacht gaat uit naar goede moeder- en kindzorg, en het tegengaan van drang en dwang tegen vrouwen op het gebied van draagmoederschap en abortus. Dit alles vergt een intensieve, gecoördineerde inzet, met «recht op leven» als uitgangspunt.

Zowel dwang rond draagmoederschap als abortus heeft belangrijke gevolgen voor individuen en samenlevingen. De gezondheid en veiligheid van vrouwen is in gevaar, en het bestaansrecht van kinderen is in het geding. Tevens is sprake van maatschappelijke risico's als gevolg van discriminatie, een onevenwichtige demografie en vrouwenhandel. Veel geciteerde bronnen – internationale NGO's, instellingen en academici – betogen dat schendingen van ethische en juridische normen internationaal ingrijpen noodzakelijk maken. Dit alles geeft aanleiding tot de volgende beslispunten:

1. Breng dwang en drang rondom draagmoederschap integraal in kaart.
  - a) verzamel meer kwalitatieve en kwantitatieve data
  - b) onderzoek de betrokkenheid van Nederlanders bij misstanden
  - c) onderzoek de benodigde internationale (juridische) interventies
2. Doordenk de consequenties van «globalisering van vraag en aanbod» en biotechnologische ontwikkelingen met het oog op (ethische) kaders
3. Bevorder binnen het SRGR-beleid ook verantwoord vaderschap
4. Voorkom actief de verkoop van of handel in kinderen
5. Bevorder een internationaal verbod op (commercieel) draagmoederschap
6. Bevorder, indien een dergelijk internationaalrechtelijk verbod onhaalbaar blijkt, een internationaalrechtelijk kader voor betere regulering
7. Investeer in alternatieven voor abortus, zoals goede moeder- en kindzorg
8. Beëindig Nederlandse steun aan zgn. «veilige abortussen» in het buitenland
9. Bestrijd samen met maatschappelijke organisaties gendercide en drang of dwang rond abortussen:
  - a) creëer een database met kwalitatieve en kwantitatieve gegevens
  - b) bevorder internationale richtlijnen over het «recht op leven»
  - c) bevorder de internationale dialoog over het tegengaan van sekseselectie en onvrijwillige abortus
10. Bevorder een internationaal verbod op gendercide en gedwongen abortus
11. Maak budget vrij voor EU- en VN-programma's die hieraan bijdragen
12. Maak budget vrij voor Nederlandse organisaties, en betrek ambassades

Ieder mens, geboren of ongebooren, man of vrouw, is kostbaar en verdient bescherming tegen druk, discriminatie en geweld. Niemand mag drang of dwang ervaren rondom draagmoederschap of abortus. Binnen het Nederlandse SRGR-beleid ligt hier een duurzame opdracht. Vóór de vrouw en vóór het leven!

5. Beslispunten

De indiener vraagt de Kamer in te stemmen met de beslispunten in paragraaf 4 en de regering te verzoeken de uitvoering daarvan te bevorderen.

6. Financiële consequenties

De financiële implicaties hangen af van de gekozen voorstellen. Naar verwachting kunnen de voorgestelde maatregelen bekostigd worden middels verschuivingen binnen begrotingsartikel 3 «sociale vooruitgang» (35 570 XVII, 2). Het gaat om versterkte aandacht, in het kader van SRGR en «gendergelijkheid», op de in de initiatiefnota genoemde misstanden. Zo kunnen intensiveringen op het vlak van goede moeder- en kindzorg bekostigd worden middels bezuinigingen op subsidies voor «veilige abortussen» in het buitenland.

Stoffer